

enevældige styre og dets magtapparat? Hvad ellers?»

Men hele min artikels essens er netop, at dette ikke er tilfældet. At man ikke kan slutte fra uroen til en firkantet, forudsigelig konklusion om, at der var tale om fundamental politisk utilfredshed mod det enevældige styre. At virkeligheden var dybt kompliceret, og at dele af uroen også indeholdt en nedsat autoritetstro, men at hovedsagen var en krænkelse af traditionelle rets- og moralnormer. Når debatskribenterne vælger at misrepræsentere mine synspunkter og kalder mig en ny nationalromantiker, så tror jeg, at årsagen skal findes i min afstandtagen fra ungdomsoprørets konfliktsøgende historikere. Der er næppe tvivl om, at de tre debattører har følt sig ramt af denne kritik, og den var også nødvendig. Ved gennemlæsning af f.eks. Jens Engbergs bog om guldalderen og debattørens artikler om folkelig uro bliver man klar over, hvor bastant og tidspræget deres historieopfattelse er. Her er helt faste retningslinier for, hvorledes historien skal opfattes. Befolkningen er generel utilfreds og oppositionslysten, politiet er brutalt, og udviklingslinierne ligger klare til nutiden. Men vi er i 1980'erne nu og ikke i 1960'erne. Forståelsen af historien som en nuanceret, indviklet affære har løftet os væk fra 1970'ernes klare og simple opfattelser af ondt og godt i historien. Og den banale konklusion, at befolkningen var fundamentalt politisk utilfreds med enevælden hører ikke nogen steder hjemme i det samfundssystem, der eksisterede i f.eks. 1790'erne.

Jeg skal afslutningsvis blot tage fat på et enkelt kritikpunkt som Christensen, Koch og Stevnsborg rejser. I et forsøg på at påvise, at befolkningen var politisk bevidst, kritiserer de mig for ikke at kunne se dette og skriver: »Bent Blüdikow oplever datidens københavnerne som enevældens jublende medløbere«. Det er overhovedet ikke tilfældet. Hvad jeg forsøgte i kapitlet »Den franske revolutions ideer« var at finde skriftligt belæg for eventuelle politiske holdninger hos underklassen. Jeg har her gennemgået et ganske stort kildemateriale, men har ikke kunnet afklare, hvorvidt der var tale om bevidste politiske holdninger eller ej. Et af de midler jeg brugte var

at se på, hvilke slagord, der benyttedes fra urodeltagernes side. For i London og Paris råbte man klare og utvetydige politiske slagord. I København råbte man derimod næsten udelukkende ordet: »hurra«, som ikke giver os mange fingerpeg om en eksisterende politisk holdning.

Debattørerne ved imidlertid bedre. De forklarer det alment kendte, at hurraråbet oprindelig er et kampråb, når rytteriet gik til atak. Og derfor ser skribenterne straks de politiske overtoner.

Forholdet er blot det, at hurra-råbet kan genfindes i en mængde sager, hvor befolkningen f.eks. tiljublede kongen. Der er ingen grund til at antage, at brugen af ordet hurra skulle antyde en politisk holdning hos urodeltagerne, da kun hvis man har nogle meget faste holdninger, som man meget gerne ser bekræftet af kildematerialet.

Det sørgelige ved denne slags debatter er den lange tid, der går mellem indlæggene, så læserne dårligt nok kan huske, hvad debatten egentlig gik ud på. Derfor håber jeg, at læserne tager fat i Fortid og Nutid med min originale artikel for at opdage det mærkværdige forhold, at de tre debatskribenter i polemikkens navn og til forsvar for egne grundholdninger gør såvel historien som mine synspunkter så firkantede, at de næppe er til at kende igen.

Claus Bryld:

Om det bevidste og det ubevidste i dansk historie

Kan der drages en konklusion af Jane Horney-debatten?

Debatten om Jane Horney-sagen og om fjernsynets filmserie fra efteråret 1985 er nu klinget ud. Gudskelov vil de fleste sige. Mange har allerede længe skyndt sig at gå videre til andet stof, når de stødte på navnet i avisen eller andetsteds. Men nu kan vi altså trække vejret lettet.

Denne artikel skal ikke forsøge at genoplive

debatten, men den skal rejse spørgsmålet, om det danske samfund forholder sig principielt anderledes til sin historie end de fleste (store) lande, hvor demokratiet ikke har udviklet sig så harmonisk eller været særlig rodfæstet. Det kan Horney-debatten bidrage til at besvare, og selve sagens manglende opklaring er en del af denne besvarelse.

Jeg undskylder, at det nok engang er nødvendigt at rekapitulere, hvem Jane Horney var, og hvad debatten om hende i offentligheden har drejet sig om. Det er nødvendigt, fordi det i nogen grad er druknet i alle mulige og umulige røverhistorier, en del af dem med sexistiske overtoner. Men iøvrigt er det debattens *symbolværdi* og ikke sagen i sig selv, der har min interesse. Efter Erik Nørsgaards og Peter Kristiansens 2 timers radiomontage kan der med det givne kildegrundlag ikke presses mere saft af den citron.

Jane Horney var en ung svensk kvinde, der i januar 1945 blev likvideret af medlemmer af den danske modstandsbevægelse på en båd i Øresund. Så meget er nogenlunde uomtvistet og kan forsåvidt regnes for et stykke historie. (Nogle mener dog at have set hende efter »likvidationen«, men de mest fantasifulde versioner bliver her holdt udenfor). Likvidationer måtte imidlertid kun finde sted, hvis der i modstandsbevægelsens ledelse var en berettiget mistanke om, at vedkommende gennem agentvirksomhed, angiveri til tyskerne el. lign. udgjorde en alvorlig fare for modstandsbevægelsen eller nogle af dens medlemmer. Ved at sige, at Jane Horney var blevet likvideret, udtrykte man altså samtidig, at hun var tysk agent, stikker el. lign.

Lige siden krigens slutning har dette imidlertid været anfægtet fra mange forskellige sider, ikke mindst fra svensk side, men også – i hvert fald i de senere år – fra enkeltmedlemmer af modstandsbevægelsen, der mener, at der her kunne ligge andre motiver bag. I enkelte populærhistoriske bøger om besættelsestiden og i en række avisartikler af folk med vidt forskellig politisk og professionel baggrund er det blevet hævdet, at Jane Horney sad inde med viden om nogle specielle *tyske* ruter over Øresund, ruter, der kunne tjene diverse formål og i sidste ende ville kunne be-

nyttes som *flugtruter* for højtstående tyske nazister efter det tyske nederlag, der tegnede sig tydeligere og tydeligere fra 1944. Disse tyske ruter skulle ifølge teorien være kendt og accepteret af visse dele af den danske modstandsbevægelses ledelse, vistnok især af Hærens Efterretningstjeneste, der som modydelse fra tyskerne fik, at disse så igennem fingre med våbenforsendelser fra Sverige til den danske modstandsbevægelse, der især gik til de militære O-grupper – der ikke deltog aktivt i kampen – og at tyskerne lovede støtte til en bekæmpelse af et evt. kommunistisk magtovertagelsesforsøg i Danmark ved besættelsens afslutning. Med andre ord går teorien ud på, at der ud fra sammenfaldende interesser på enkelte punkter skulle have fundet et samarbejde sted mellem tyske nazister og dele af den danske modstandsbevægelse i 1944–45, og at Jane Horney sammen med 2–4 andre, bl.a. den tyske efterretningsofficer *Gilbert*, blev likvideret p.g.a. sin viden herom.

Denne fortolkning anlagdes utvetydigt i den svenske TV-film, og selvom navne m.v. var camoufleret, var det dog til en vis grad muligt – når man i forvejen kendte noget til besættelsestidens historie – at identificere de pågældende fra det danske politi og den militære efterretningstjeneste. Kvaliteten af serien skal jeg holde helt udenfor, den var ikke høj, men her drejer det sig om den politiske og historiske debat i forbindelse med den.

Ovenstående har været og er stadig i kort form de modstridende synspunkter på Jane Horney og årsagerne til drabet på hende i januar 1945. Empirien, dokumentationen for de to teorier, kommer jeg senere ind på.

I et større perspektiv er konturerne af denne historie ikke usædvanlige. I alle de af Tyskland besatte lande under 2. verdenskrig var der – omend i varierende omfang – stærkt delte interesser i modstandsbevægelserne omkring karakteren af efterkrigssamfundet, og disse modstridende interesser satte sig igen som indre spændinger og somme tider indre kamp mellem *borgerligt orienterede* modstandskræfter på den ene side og *kommunistisk eller socialistisk orienterede* på den anden. I Jugoslavien og Grækenland kom det til direkte kamp imellem disse grupperinger, en kamp

der for Grækenlands vedkommende fortsatte i skærpet form i den græske borgerkrig 1946–49. Hermed er naturligvis ikke sagt, at dele af den danske modstandsbevægelse gik eller var villige til at gå lige så vidt som deres kolleger i Grækenland og Jugoslavien, der gik i direkte samarbejde med tyskerne for at bekæmpe den truende kommunistiske dominans i disse lande, men det er på den anden side sikkert, at de samme indbyrdes modstridende politiske kræfter *principielt* og på visse områder *konkret* gjorde sig gældende i den danske modstandsbevægelse.

Igen vil jeg understrege, at dette faktum ikke er ensbetydende med tilslutning til tesen om, at Jane Horney blev dræbt, fordi hun skulle have besiddet en belastende viden om dele af modstandsbevægelsen. Det kan vi nemlig af gode grunde ikke vide. Blot er det vigtigt for den historiske fornemmelse af disse ting at slå fast, at den danske modstandsbevægelse eller frihedsbevægelsen, som den blev kaldt i den sidste fase, ikke var nogen fast sammentømret enhed i politisk henseende, der kunne holde sammen under enhver tænkelig omstændighed, ej heller over for den tyske nazisme. Principielt var de *sociale* interesser og modsætninger lige så vigtige som de *nationale*, og det må nærmest betragtes som et historisk tilfælde, betinget af den fredelige tyske kapitulation og de engelske troppers ankomst før de russiske, at modsætningerne i den danske frihedsbevægelse ikke slog ud i lys lue omkring besættelsens ophør.

Hvis man, som jeg har lagt op til, betragter årsagerne til den hede debat om Jane Horney som den inderste box i et kinesisk æskesystem, hvor den ene æske efter den anden må tages af for at nærme sig boxen, er det ikke nok at nævne den tyske besættelsesmagt og den danske modstandsbevægelse. Også den tredje vigtige gruppering i spillet under besættelsen må med, nemlig *politikkerne* som udtryk for den traditionelt etablerede magt.

De »gamle politikere« eller samarbejdspolitikerne, som de blev kaldt, gik aldrig direkte ind i modstandsbevægelsen, men lagde den strategi at påvirke modstandsbevægelsen *udefra* gennem folk, der arbejdede i den. De vigtigste redskaber var her officererne og Efter-

retningstjenesten, og målet var en genoprettelse af det parlamentariske demokrati fra før 1940. Især de konservative og de socialdemokratiske toppolitikere – Ole Bjørn Kraft, Aksel Møller, H. C. Hansen og Hans Hedtoft – var aktive i denne forbindelse, og ved befrielsen i maj 1945 kunne de, uden at komme 100%, men nok 98% på kant med sandheden, fremstille det i offentligheden, som om de havde spillet en meget vigtig rolle i modstandskampen. I virkeligheden var deres rolle først og fremmest af kontrollerende og manipulerende art, motiveret af, hvad de betragtede som den kommunistiske fare. Men ved den hurtige genetablering af traditionelle forfatningsmæssige former og den faktiske indflydelse de fik i befrielsesregeringen, bl.a. med Vilhelm Buhl på statsministerposten, mistede det gamle modsætningsforhold mellem samarbejdspolitikerne og modstandsbevægelsen snart sin praktiske betydning. Den etablerede magt havde vundet magtkampen, de mere radikale dele af modstandsbevægelsen havde tabt.

Og dermed mistede *den historiske opfattelse* af besættelsestiden også *modsætningens dimension*. Besættelsestiden blev fra nu af næsten udelukkende set som en *dansk-tysk* konflikt og ikke som også en *dansk-dansk* konflikt. Den såkaldte *consensus-opfattelse*, ifølge hvilken modstandsbevægelsen havde gjort *aktiv* modstand mod besættelsesmagten og regeringen og administrationsapparatet *passiv* modstand, opstod, og den blev båret af så stærke interesser både i det gamle, stadigt bestående, magtapparat og i dele af frihedsbevægelsen, at den temmelig urokket blev stående som den officielle opfattelse af besættelsestiden (og for så vidt gør det endnu). *Retsopgøret og udrensningen* i de første 3–4 år efter befrielsen og herefter *den kolde krigs* atmosfære bevirkede, at *consensus-opfattelsen* var adækvat for mange forskellige interesser: for politikerne, fordi den frikendte dem for nedbrydelse af demokratiet og en faktisk hjælp til den tyske krigsmaskine under besættelsen, for det store erhvervsliv, fordi dettes ekstraprofitter under besættelsen også blev legitimeret gennem *consensus-opfattelsen* – de store firmaer havde jo bare gjort, hvad regeringen bad dem om i natio-

nens interesse – og for de dele af modstandsbevægelsen – lad os bare kalde det de borgerlige dele – der ikke havde forbundet modstandskampen med nogen ønsker om egentlige samfundsændringer efter krigen. Desuden var størstedelen af befolkningen efterhånden godt trætte af drama-stemning og økonomisk smalhans og ønskede først og fremmest, at der måtte komme en båd med bananer. Hvad der egentlig var *sket* under besættelsen og de evt. politiske følger heraf var i denne sammenhæng underordnet.

Selv modstandsbevægelsens historie var ved at forsvinde i kaminer og på lossepladser, da der ikke blev taget nogen initiativer til at samle og bevare vigtigt kildemateriale om den før mange år efter krigen. Og da var det først og fremmest på privat initiativ dette skete.

Når alt dette nævnes, er det for at placere »the setting« for dramaet om – ikke Jane Horney, men *debatten om Jane Horney*. For det er i og imellem disse store kinesiske æsker, at forklaringen på den afstumpede og primitive debat om besættelsestidens historie skal findes.

Med nogle ord fra Sigmund Freud kan vi i dag tale om det bevidste og det ubevidste i dansk historie, om dansk historiebevidsthed og dansk historieubevidsthed. Selvom de fleste danskere nok vil vige tilbage alene ved tanken, er der i grunden tale om *et problematisk forhold til fortiden* af samme art som i mange andre lande, mest udpræget vel i Vest- og Østtyskland, hvor man med rette kan tale om »die unbewältigte Vergangenheit« – den ikke-forarbejdede, den uovervundne fortid. Spændingen mellem det bevidste og det fortrængte er selvfølgelig mindre i Danmark end i Tyskland, men den er der, og den kommer op til overfladen, når en ydre begivenhed som den svenske Horney-serie aktiverer den. Hvis besættelsestiden var bevidst, var forarbejdet i en historisk diskuterende offentlighed, ville en »debat« som den, vi har oplevet det sidste år, være utænkelig. For den er, i hvert fald fra mere etableret side, foregået uden mindste antydning af dokumentation, for slet ikke at tale om sandhedssøgen i klassisk forstand. Descartes' »de omnibus dubitandum« er i denne sammenhæng en landsby i Sibirien.

Der har kun været tale om at *forsvare veletablerede interesser*, der i dette tilfælde viser sig i fortolkningen af en bestemt historisk begivenhed.

Og her ligger debattens symbolværdi. Qua sin interessebestemthed demonstrerer den den nære forbindelse mellem politik og historieformidling. At det netop er Horney-sagen, der frembringer demonstrationen, er en tilfældighed, det kunne ligeså godt have været en anden af de sprængstoffylde begivenheder fra besættelsestiden. F.eks. havde vi i 1960–61 den store debat og retssag om general Hjalp versus »Land og Folk«, der var foranlediget af et par sider i Jørgen Hæstrups bog »Hemmelig alliance«. Heller ikke denne sag eller debatten om den førte til en opklaring af de reelle historiske forhold omkring den skæve våbenfordeling under besættelsen. I stedet førte den til en ubetinget fængselsdom over Martin Nielsen, redaktøren af »Land og Folk«, hvor Viggo Hjalp var blevet kaldt for landsforræder. (I parentes bemærket havde Martin Nielsen under besættelsen først siddet i Hørsrød-lejren og derefter i kz-lejren Stutthof).

Vi har i nogen grad det samme forløb i Jane Horney-kontroversen. De dele af modstandsbevægelsen, der allerede lang tid før seriens forevisning i fjernsynet forlangte den taget af skærmen, gik senere gennem Frode Jakobsen til justitsministeren med krav om, at *enten* måtte de forhold i serien, der skildrede den militære efterretningstjenestes samarbejde med tyske nazistiske instanser føre til en landsforræderiundersøgelse mod de pågældende, *eller også* måtte udsendelsens indhold føre til en bagvaskelsessag mod dem, der var ansvarlige for seriens forevisning.

Som det kunne forventes, gjorde justitsministeren ingen af delene, men sendte sagen videre til Radiorådet, der uddelte et par næser til de ansvarlige, i første række programchef Werner Svendsen. Som punktum krøb Danmarks Radios ledelse så i slutningen af april måned til korset og beklagede officielt over for Frode Jakobsen og dem, han repræsenterede, Jane Horney-filmens udsendelse i dansk TV, samtidig med – og det er det mest afslørende – at den erklærede de to sidste afsnits beskrivelse af kollaboration mellem efterret-

ningsfolk og tyskere for *grundløs*. Grundløs – keine Hexerei, nur Behändigkeit, for der ligger overhovedet ikke nogen *undersøgelse* af de omhandlede historiske begivenheder til grund for afvisningen af seriens påstande. At kalde filmens påstande for *ubegrundede*, som Radiorådet gjorde i januar, var i overensstemmelse med sandheden, men her overfor kunne producenten og instruktøren indvende, at de af de danske myndigheder var blevet nægtet adgang til arkivalierne om Horney-sagen i Rigsarkivet. Derfor måtte en evt. begrundelse nødvendigvis mangle. Men når DR-ledelsen nu kalder fremstillingen for *grundløs*, er denne indvending udelukket. Det svarer til at fælde dom i en retssag uden at foretage bevisførelse.

Det viser ligeledes, at politiske kræfter og interesser har været involveret. Politiske kræfter, der har megen prestige investeret i opretholdelsen af bestemte historiske opfattelser, og for hvem historien ikke er et felt for erkendelse og forståelse, men et legitimeringsgrundlag for egen position. Med politiske interesser mener jeg ikke blot enkelte politikere, og det er også for snævert blot at tale om, at de fire gamle partier – Socialdemokratiet, De Radikale, Venstre og Konservative – har *særlige* legitimeringsinteresser at varetage i forbindelse med besættelsestiden. Meget tyder på, at herredømmesystemet som sådan – det tyskerne kalder das Herrschaftssystem – er, om ikke absolut afhængigt af så dog tæt knyttet til nogle bestemte historiske *grundlagsmyter*. Disse varierer fra land til land, men generelt kan man sige, at grundlagsmyten efter 2. verdenskrig i såvel parlamentarisk styrede kapitalistiske lande som i de statssocialistiske lande i Europa har været *anti-fascismen*, der positivt kan formuleres som det demokratiske system. Uden for Forbundsrepublikken Tyskland og måske Østrig – jævnfør den løbende sag om Kurt Waldheim, der snarere har gavnnet end skadet ham i Østrig – har *enhver identificering* med fascisme eller kollaboration med fascistiske besættelsesmagter før eller under 2. verdenskrig udgjort en stærk belastning for de pågældende personer eller politiske bevægelser. Tiden efter krigen har,

som det er blevet sagt, været *anti-fascismens epoke*. Og det er følgelig på dette grundlag man skal vurdere de stærke legitimeringsinteresser, der også herhjemme knytter sig til besættelsestiden frem for nogen anden periode i den danske samtidshistorie.

Hvad der gør sagen ekstra vanskelig at forstå er, at legitimeringen bygges *så* stærkt og detaljeret op, at *ethvert* revisionssynspunkt så at sige på forhånd er udelukket. Historieopfattelsen bliver til en fæstning, hvor det ikke engang er muligt at komme til at kikke ind gennem et skydeskår. Det har Hjalp-sagen og Horney-sagen, så forskellige de end er, tydeligt vist. I de 25 år, der er mellem dem, er der principielt ingen udvikling sket i retning af større åbenhed.

Professor Thomas Bredsdorff kom i dagbladet Politiken den 6. april ind på denne dimension. I et åbent brev til fhv. minister Frode Jakobsen skrev han: »Kære Frode Jakobsen! Jeg har i dette år forstået, at det alligevel ikke var nazisterne der satte ild på Rigsdagen i 1933. Jeg har også forstået, at det har historikere vidst i en hel del år, men ikke villet fortælle mig af frygt for, at mit verdensbillede skulle bryde sammen.

Det gjorde det dog ikke. Jeg tror også, jeg kan tåle at høre sandheden om, hvorfor ansvarlige ledelsespersoner traf den beslutning – eller indstillede til englænderne – at Jane Horney skulle aflives. Uden at ændre min opfattelse af dem, der loyalt *udførte* beslutningen. Om hun var skyldig eller uskyldig er ikke afgørende, for krig er krig. Det afgørende er alene *motivet* ...

Jeg kan leve med enhver af de mulige forklaringer uden at ændre min grundlæggende opfattelse af nazister, kommunister, borgerlige og modstandskamp. Men jeg har svært ved at leve med en fornemmelse af, at der er en sandhed om et stykke Danmarkshistorie, som nogen mener, jeg ikke har godt af at høre.«

Thomas Bredsdorff fik dog ikke andet svar fra Frode Jakobsen end at denne var tilfreds med, at Danmarks Radios ledelse nu havde udtalt, at den svenske films historiefortolkning savnede grund i virkeligheden. De »hæs-

lige anklager« var manet i jorden og tilliden genoprettet.

Autoriteter er altså nødvendige, for at vi kan vide, hvad vi skal mene og ikke skal mene om historien.

Men er det ikke et paradoks, at modstandsbevægelsen skulle tolerere et vist mytemageri ved at lukke af for kildne spørgsmål, når netop modstandsbevægelsen så heftigt kritiserede politikernes og administrationens masekepi med besættelsesmagten under krigen? Naturligvis – men ser man nærmere til, opdager man, at det kun er den »sejrende« del af frihedsbevægelsen, der er enig i aflukningen af debatten (og klausuleringen af det historiske materiale i arkiverne). For ligesom samarbejdspolitikerne generelt sejrede over modstandsbevægelsen i 1945, så sejrede den mere konforme del af modstandsbevægelsen over den systemkritiske, hvad enten kritikerne var Dansk Samling-folk eller kommunister. Derfor kræver også mange tidligere modstandsfolk i dag et ophør af hemmelighedskræmmeriet om besættelsestiden. De har blot ingen større indflydelse eller mediebevågenhed.

Desværre må man antage, at en del viden allerede er gået tabt eller er ved det. Arkivalier, der i heldigste tilfælde bliver alment tilgængelige om 30–40 år, vil til den tid ikke kunne udnyttes på samme måde som i en tid, hvor der stadig lever personer, der har oplevet begivenhederne, og som vil kunne supplere eller korrigere det nedskrevne. En del arkivalier kan også lettere være fjernet eller på anden måde tilintetgjort som kildemateriale, og dertil kommer, at historiske informationers betydning ændres, jo længere tid der går, før de kommer frem. For at give et oplagt eksempel: Hvis Richard Nixons ulovlige spionage mod det demokratiske partis hovedkvarter, Watergate, i 1972 ikke allerede var kommet til offentligheden kundskab to år efter at den havde fundet sted, ville den aldrig have fået politiske konsekvenser. Den ville naturligvis have været interessant for historikere 80 år senere (jvf. de danske regler), men ærlig talt mest som et kuriøst eksempel på magtmisbrug ud over det sædvanlige. Så gamle begivenheder kan ikke engagere nogen eller æn-

dre noget. Men det kan 20–30 år gamle begivenheder måske stadig.

Også de positive!

Hasse N. Jørgensen: Gravminderegistrering

Folketinget vedtog d. 24.4.1986 en ny lov om »Folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde«. Lovens kapitel IV omhandler registrering af gravminder. Begrebet registrering anvendes i denne sammenhæng synonymt med bevaring. Det forudsættes i loven, at en medarbejder ved det lokale museum i samarbejde med menighedsrådet foretager en udvælgelse af de gravminder, der bør registreres (læs: bevares). Den endelige beslutning om registrering foretages af det tre-årige provstesynd. Der gælder dog det særlige forhold, at på kommunalt administrerede kirkegårde udføres registreringen af Nationalmuseet under medvirken af det lokale museum og kirkegårdsbestyrelsen.

At der nu er lovgivet om bevaring af gamle gravminder må ses som et udtryk for en stigende forståelse omkring et stykke kulturhistorie, der ikke hidtil har været genstand for den fornødne opmærksomhed og beskyttelse. Samtidig bør det nævnes, at det er kirkeminister Mette Madsens personlige initiativ og interesse for sagen, der i 1984 førte til nedsættelse af en arbejdsgruppe, der skulle udarbejde forslag til en lovgivning på området. De forslag, der fremføres i udvalgets beretning fra maj 1985¹ er helt i overensstemmelse med den vedtagne lovs paragraffer om bevaring af gravminder.

Hvad er det så for gravminder, der må betegnes som bevaringsværdige? I den nævnte beretning foreslås det, at man foretager en udvælgelse ud fra følgende kriterier:

- a. Gravminder, der er mere end 100 år gamle.
- b. Gravminder, der i tidens løb har været typiske for kirkegården.

¹ Betænkning nr. 1046 Kbh. 1985.